

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Haridus- ja Teadusministeeriumi 2017 a. aastaanalüüsi kokkuvõte

Sisukord

Sissejuhatus	3
Põhisõnumid.....	4
Tulemusaruannete kokkuvõte	6
Haridus.....	6
Noortevaldkond	9
Teadus ja innovatsioon	10
Eesti keel ja eestlus.....	11
Riigivalitsemine (arhiivindus)	12
Põhiharidusejärgsed õpiteed: üleminekud erinevate haridustasemetete vahel ja tööturule	13
Mis mõjutab keskhariduseni jõudmist Eestis? Analüüs EHISE andmeil.....	13
Miks see teema on oluline?	13
Mis on meie praegune seis?	13
Mida juba tehakse ja mida võiks veel teha?.....	15
Õpingutega jätkamine pärast üldkeskharidust.....	16
Miks see teema on oluline?	16
Mis on meie praegune seis?	16
Mida juba tehakse ja mida võiks veel teha?.....	18
Lõpetajate edukus tööurul	19
Peamised järeldused	19
Kasutatud kirjandus.....	21

Sissejuhatus

Haridus- ja Teadusministeeriumi aastaanalüüsis hinnatakse strateegiliste eesmärkide edenemist. Aastaanalüüs annab samuti põhjalikuma ülevaate teemadest, mis on ministeeriumi vastutusvaldkondades viimastel aastatel fookuses olnud vastates küsimustele: miks see on oluline, mis on meie tänane seis, mis tegurid seda mõjutavad, mida me oleme hästi teinud ning vajadusel ka – mida võiks veel teha.

2016. aastal analüüsisime süvitsi Eesti hariduse seitset probleemi: täiskasvanute madal osalus elukestvas õppes, õpetajaameti madal atraktiivsus, soolised lõhed hariduses, madala haridustasemega noorte osakaalu kasv, kutsehariduse vähene populaarsus, madal eesti keele kui teise keele õpitulemuslikkus ning koolivõrgu mittevastavus demograafilistele trendidele. Eelmisel aastal oli fookuses Eesti hariduse viis tugevust: head oskused, õpetajate palgaskasv, osalus noorsootöös, loodus- ja täppisteaduste erialadel õppimine Eesti kõrghariduses ja välisüliõpilased Eesti kõrgkoolides. Sel aastal lisandub indikaatoritele põhinevale tulemusaruandele osa, kus käsitletakse põhjalikumalt põhikoolijärgseid õpiteid – üleminekuid erinevate haridustasemete vahel ja tööturule¹:

- Mis mõjutab keskkariduseni jõudmist Eestis? Analüüs EHISE andmeil
- Õpingutega jätkamine pärast üldkeskharidust
- Lõpetajate edukus tööurul

2018. aastal alustame kehtivate strateegiate, mis aitab tõenduspõhiselt hinnata nende elluviimise tulemuslikkust ja mõju. Põhjalikud hindamisraportid valmivad 2019. a. Käesoleva aastaanalüüsi ja vahehindamise tulemused on sisendiks uue haridus- ja teadusstrateegia kujundamisse aastateks 2020-2035.

¹ Lisandub õpetajakoolituse lõpetajate ja alustavate õpetajate analüüs.

Põhisõnumid

Haridusvaldkonnas on headeks uudisteks, et **kutsehariduse lõpetanute hõive ja palk on kiirelt kasvanud**, mis näitab ühtlasi tegelikku tööturunõudlust erialaste oskustega spetsialistide järele. **Väheneb katkestamine nii kutsehariduses kui üldhariduses. Samas omandab keskhariduse vaid 80% noortest** ning põhikoolijärgsetes õpiteede valikutes on suured piirkondlikud ja soolised erinevused.

Kasvab keskharidusega noorte osakaal, kes ei jätka Eestis kõrgharidusõpinguid. Nende seas, kes edasi õpivad, on vähem mehi, vene emakeelega noori ja keskustest kaugemal asuvate gümnaasiumide lõpetajaid. Ainult 9% kutsekeskhariduse omandanutest jätkab kõrghariduses.

Loodus-, täppis- ja tehnikateaduste lõpetanute osakaal kõrghariduses kasvab, samuti on tõusnud nii välisüliõpilaste arv kui osakaal, eriti doktoriõppes, kus iga kolmas sisseastuja on välismaalane.

Täiskasvanute osalus elukestvas õppes on viimasel kahel aastal teinud hüppe ning on heameel, et seejuures on kasv olnud veidi kiirem madalama haridusega inimeste hulgas.

Kuigi gümnaasiumi lõpetanud venekeelsete noorte eesti keele oskuse tase paraneb, on jätkuvalt suureks väljakutseks piisava eesti keele oskuse saavutamine põhikooli lõpuks.

Õpilased, õpetajad ja lapsevanemad on üldiselt haridusega rahul. Kiusamine koolides väheneb. Õpetajaameti atraktiivsus kasvab.

Noorte osalus noorsootöös kasvab ja noorte rahulolu noorsootööga on kõrge. Väljakutseks on organiseeritud osalusvõimaluste vähesus kohalikes omavalitsustes.

Teaduses on mitmeid näitajaid, mis peegeldavad **Eesti teadlaste head taset**. Euroopa Liidu (EL) teadus- ja arendustegevuse raamprogrammist Horisont 2020 saadi kolme aasta keskmisena elaniku kohta 1,3 korda enam teadusraha kui ELis keskmiselt. **Eesti teadus on tugev, koostöö ettevõtlusega ning ettevõtete innovatsioonisutlikus aga jätkuvalt madal.** Nii avalikust kui erasektorist tulevate TA investeeringute tase suhtena SKPsse on viie aasta taguse seisuga võrreldes langenud, erasektori panus on viimasel kolmel aastal püsinud stabiilsena.

Doktorikraadi kaitsmiste arv on viimastel aastatel kasvanud tulenevalt kõrgetest vastuvõtunumbritest 2010. a paiku. Kasv ei ole jätkusuutlik, sest doktoriõppesse vastuvõtt väheneb.

Eesti keele kui emakeele oskus püsib stabiilsena, oluliselt pole paranenud eesti keele kui teise keele oskus. Eesti keele õpe välismaal või selleks võimaluste loomine Eestis on oluline nii tagasipöördumise motivatsiooni loomiseks-hoidmiseks kui selleks, et tagasipöördujail oleks lihtsam Eesti koolides ja ühiskonnas hakkama saada. **Võõrkeelte oskus gümnaasiumilõpetajate hulgas paraneb, muret tekitab suur vahe eesti ja vene koduse keelega inimeste inglise keele oskuses, mis on tööturul oluline konkurentsiaargument.**

Tulemusaruannete kokkuvõte

Haridus

- 1) **4–6-aastaste laste osakaal alushariduses** on viimastel aastatel veidi kasvanud ning oli 2016. aastal 93,6%². Mitteametlike andmete kohalt ei ole keskmist infot. Arvatavasti käivad need lapsed lastehoidu, ei ole leidnud lasteaia kohta, on vanemate soovil vanema(te) või vanavanema(te)ga kodus või on näiteks kolinud koos vanematega välismaale, teavitamata sellest rahvastikuregistrit.
- 2) **Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte osakaal** on Eestis 10,8% (Eesti tööjõu-uuringu järgi) ja see on viimastel aastatel püsitud muutumatuna. Elukestva õppe strateegia siht aastaks 2020 on, et selliseid noori oleks vähem kui 9%.
- 3) **Õpilaste arvu muutused on piirkonniti väga erinevad.** Põhikooliõpilaste arv on viimasel kümnendil kasvanud vaid Harjumaal ja Tartumaal, kõige enam on põhikooliõpilaste arv viimasel kümnendil vähenenud Hiiu-, Jõgeva-, Võru-, ja Põlvamaal. Prognoosi järgi kasvab üldhariduse statsionaarse õppe õpilaste arv kuni aastani 2023, tulemas on kõige kiirema kasvu aastad. 2017/2018. õppeaastal tegutseb Eestis 530 üldhariduskooli – 351 alg- ja põhikooli ning 164 keskkooli ja gümnaasiumi ning 15 täiskasvanute gümnaasiumi. Riigigümnaasiume on 12 ja need töötavad 10 maakonnas, aastaks 2023 on kavandatud rajada kokku 24 riigigümnaasiumi. Viimasel kümnel aastal on koolide arv vähenenud 52 võrra, viimase aastaga 5 võrra. Peamiselt on vähenenud gümnaasiumiastmega munitsipaal-koolide arv – kümme aastat tagasi tegutsenud koolidest on keskkoolide või gümnaasiumidena alles 2/3. Samal ajal on gümnaasistide arv vähenenud veelgi enam – maakondades keskmiselt 40%, alla selle vaid Tartu- ja Harjumaal. Need muutused seavad suured ootused koolivõrgu reformi jätkumisele. 2020. aasta eesmärk on koolivõrku veelgi korrastada, nii et Eestis oleks u 100 gümnaasiumiastmega kooli.
- 4) **Põhikoolilõpetajate jagunemine kutse- ja üldkeskhariduse vahel** ei ole viimasel kümnel aastal muutunud. Aasta 2020 eesmärk on jaotus 35/65, kuid viimasel viiel aastal on kutsehariduse valinud 26–28% ja üldkeskhariduse 72–74% põhikoolilõpetajatest. EHISe andmed näitavad, et 3 aasta jooksul peale põhikooli lõppu jõuab kutseharidusse siiski oluliselt enam noori – 37%. Eelmise aasta „Edukus tööturul“ analüüs näitas, et kutseõppe lõpetamisjärgne palk on kasvanud viimasel viiel aastal kiiremini kui kõrghariduse lõpetanutel, mis annab põhjuse lootale, et ka kutseõpet hakatakse enam väärtustama.
- 5) **Õppe- ja karjäärinõustamise süsteem** käivitus täismahus 2015. a ning sellest alates on programmi toel tuge saanud õpilaste arv hüppeliselt kasvanud: perioodil 2014–2017 sai õppenõustamis- ja karjääriteenuseid ligi 90 000 last või noort. Väga mahukas ja kavandatust oluliselt suurem on Rajaleidja keskuste töö lastevanemate ja haridustöötajate nõustamisel. Rajaleidja keskused on jõudnud enamiku väikekoolideni. Tuge vajavate õpilaste arv kasvab

² Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem (edaspidi EHIS); EUROSTATi 2016. a indikaatori saavutustase – 92,6%.

ja kuigi kasvab ka tugispetsialistide arv, oli psühholooge ja eripedagooge 2017/2018. õa vähem kui kolmandikus koolides, logopeede ja sotsiaalpedagooge on vähem kui pooltes koolides. Valdkonna arengu peamiseks takistuseks ongi õppenõustamise spetsialistide, eriti koolis töötavate eripedagoogide ja psühholoogide puudus. Ettevalmistamisel on karjääriteenuste pakkumise reform eesmärgiga ühendada Eesti Töötukassa ja Rajaleidja keskuste karjääriteenuste süsteemid.

- 6) Kasvanud on **kõrgharidusega 30–34-aastaste osakaal**, mis 2017. aastal oli 48,4% vanuserühmast. Nii Eesti 2020 kui Euroopa 2020 eesmärk on 40%. Üliõpilaskonnas toimuvad kiired muutused: üliõpilaste arvu kahanemine, muutumine vanemaks (kümne aastaga on kasvanud keskmine vanus 25 aastalt ligi 27 aastani) ja rahvusvahelisemaks. Samuti on muutunud valdkondlikud valikud: kasvab IKT valdkond, kõige kiiremini on kahanenud sotsiaalteaduste, sh õpetajakoolituse lõpetanute arv.
- 7) **Eesti üliõpilaste lühiajaline õpiränne** on sihiks seatud 10%-ga võrreldes madal (2017. a – 2,2%), kuid viimastel aastatel stabiilselt kasvanud. Viimase viie aastaga on **välisüliõpilaste arv** rohkem kui kahekordistunud (2012/2013. õa – 1876, 2017/2018. õa – 4394 välisüliõpilast). Välisüliõpilased moodustavad juba 9,5% kõigist üliõpilastest. Magistriõppes on välisüliõpilasi 15%, doktoriõppes 17%. Nii lühiajalist mobiilsust kui ka välisüliõpilaste arvukust aitab loodetavasti tõsta 2016. aastal kehtestatud uus **rahastamismudel**, mille eesmärk on motiveerida kõrgkoolet rohkem panustama strateegiliste eesmärkide (sh rahvusvahelistumine) täitmisel.
- 8) **Loodus- ja täppisteaduste, infotehnoloogia (IKT) ning tehnika, tootmise ja ehituse (LTT) erialade lõpetanute osakaal** kõrghariduses on viimastel aastatel kasvanud ja oli 2017. a 28,9%, mis on ka 2020. aastaks seatud eesmärk (29%). LTT lõpetanute osakaalu kasvatamine on seatud sihiks nii tööjõu asendamise kui ka tootlikkuse kasvu vajadusi arvestades. LTT valdkondade vahel on aga suured nõudluse ja pakkumise erinevused. IKT valdkonna spetsialistide järele on suur nõudlus ning ka üliõpilaste ja lõpetanute osakaalud kasvavad. Tehnikavaldkonnas on mitmel suunal suur spetsialistide puudus, samas lõpetanute arvud kahanevad. Loodusteaduste mitmetel suundadel on aga nõudlus tööturul (sh palgad) pigem madal ning paljud lõpetanud jätkavad õpinguid ega suundu tööturule. LTT lõpetajate osakaalu kõrghariduses on mõjutanud erialastipendiumid, IT Akadeemia programm, sh sektori ettevõtete toetus programmile, LTT ja teaduse populariseerimise meetmed ning kõrghariduse rahvusvahelistumist, mobiilsust ja järelkasvu toetavad meetmed. Kindlasti mõjutab noorte valikuid ka tööturuperspektiiv.
- 9) **Õpetajate palk on viimase viie aastaga kasvanud ligi 60%:** kui 2012. aastal oli munitsipaalkoolide õpetajate keskmine brutokuupalk veidi üle 800 euro, siis 2017. aastal oli see 1281 eurot (esialgsed andmed) ja moodustas 105% sama aasta Eesti keskmisest palgast. Õpetajate palgakasv on jätkuvalt riigi strateegiline eesmärk. Sihiks on, et aastaks 2020 on õpetajate keskmine palk võrdne kõrgharidusega töötaja keskmise palgaga või sellest suurem ning 120% riigi keskmisest palgast. Arvestades riigi keskmise palga kiiret tõusu, on selle eesmärgi saavutamine väljakutse. Märkimisväärselt madalam on lasteaeades töötavate õpetajate palk. 2016. aastal oli munitsipaallasteaedade õpetajate keskmine brutokuupalk 819 eurot, mis oli üle 300 euro ehk enam kui veerandi võrra vähem kui riigi keskmine. Alates 2017. aastast eraldatakse omavalitsustele täiendavat toetust, et

motiveerida neid tõstma lasteaiaõpetajate palku. Toetust saavad omavalitsused, kes on tõstnud kõrgharidusega lasteaiaõpetaja palga 1. septembriks 80%-ni kehtivast kooliõpetaja alampalgast. Lasteaiaõpetajate keskmine brutokuupalk 2017. a esialgsetel andmetel oli 936 eurot, mis on 285 eurot riigi keskmisest palgast madalam.

Sama teemaga seoses on sihiks seatud, et tööjõukulude osakaal valitsussektori hariduskuludest oleks 2020. aastal 60%. Aastal 2016 moodustasid tööjõukulud 67,4% - seega oleme sihi saavutanud.

Väike positiivne muutus on toimunud õpetajakoolituse konkursis, mis 2016. a oli alla kõikide õppekavade keskmise (keskmine – 1,0, õpetajakoolituse konkurss - 0,9), kuid 2017. a jõudnud keskmisele tasemele (1,0). . Konkurss kasvas nii koolieelsete lasteasutuste õpetajakoolituse õppekavadel kui ka üldhariduse ja kutsehariduse õpetajakoolituse õppekavadel.

- 10) **Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64-aastased) osakaal** oli 2017. aastal 28,6% ning on püsinud sarnasel tasemel viimased 3–4 aastat. Tööturul on kõige haavatavamad need, kes on jäänud põhihariduse või sellest madalama haridusega. Selliseid inimesi on 25–40-aastaste eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute hulgas üle poole.

Eri- või kutsealase haridusega inimeste osakaalu vähendamiseks on oluline vähendada formaalhariduses katkestajate arvu ja tõsta täiskasvanute osalust kutse- ja kõrghariduses. Viimaste aastate positiivne trend on täiskasvanute (25+ vanuses) osaluse kiire kasv kutseõppes: 2017. aastal oli neid juba 37% – 8866 õppijat (5a tagasi, 2012. a 23% – 6101 õppijat). Samuti on vähenenud katkestajate osakaal kutseõppes, põhi- ja üldkeskhariduses. Katkestajate osakaal õpingute alguses (22% eelmisel aastal) on kõrghariduses püsinud muutumatuna. Elukestva õppe strateegias on aastaks 2020 sihiks seatud eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute osakaalu vähendamine 25 protsendini, mis on raskesti saavutatav.

- 11) **Täiskasvanute (25–64) osalus elukestvas õppes** tegi eelmisel aastal taas rõõmustava hüppe ning oli kõigi aegade kõrgeim. Eesti tööjõu-uuringu³ küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul õppis 2017. a tasemeõppes või osales koolitustel 17,2% täiskasvanutest, aasta varem – 15,7%. Elukestvas õppes osalemise määr on kasvanud eelkõige mitteformaalõppes osalemise arvel. Viimase viie aastaga on osalus kasvanud 30%, keskmisest enam madala haridustasemega (põhiharidus ja madalam) inimeste hulgas, mis on väga positiivne. Madala haridustasemega täiskasvanute suuremale osalusele elukestvas õppes aitasid kindlasti kaasa ka HTMi pakutavad ESFist kaasrahastatud tasuta täienduskoolitused. 2017. aastal omandas tasuta kursustel uusi oskusi üle 13 000 täiskasvanu, kellest sai tunnistuse 93%.

- 12) **Eesti keelt vähemalt tasemel B1 valdavate vene õppekeelega põhikooli lõpetajate** osakaal on võrreldes 2011. aastaga küll pisut paranenud (56% – 2011, 57% – 2017), kuid aastaks 2020 seatud sihi (90%) saavutamine pole reaalne. Et kajastada paremini kõigi eesti keelest erineva emakeelega noorte eesti keele oskuse arengut, sõltumata sellest, kas nad õpivad eesti või vene õppekeelega koolis või eesti keelekümbles, jälgime lisaks eeltoodule ka **eesti keelest erineva emakeelega** põhikoolilõpetajate eesti keele oskust – 2017. aastal saavutas neist eesti keeles vähemalt B1-taseme 65,7%. Häid tulemusi annab osalus keelekümblesprogrammis (2017. aastal saavutas keelekümbleses põhikooli

³ Uuringuga hinnatakse Eesti tööturu olukorda. Kogutud andmeid kasutatakse majanduse ja tööturu olukorra jälgimiseks ja riiklike poliitikate mõju hindamiseks.

lõpetanutest 86% eesti keeles B1-taseme) ja hariduse omandamine eestikeelses keskkonnas (99%). 2017/18. õppeaastal õpib keelekümbluses või eesti õppekeelega põhikoolis kokku 30% kõikidest põhihariduse statsionaarses õppes õppivatest eesti keelest erineva emakeelega õpilastest, viimasel aastal kasvas enam just eesti õppekeelega koolides õppijate arv.

- 13) **Pärast gümnaasiumide eestikeelsele õppele üleminekut** on gümnaasiumilõpetajate eesti keele oskus paranenud. Enne üleminekut jäi B2-keele taseme saavutamata 23% lõpetajatest, siis 2017. aasta lõpetajatest vaid 17 protsendil.
- 14) 2017/2018. õppeaastal töötab Eesti üldhariduskoolides ligi 15 000 õpetajat, kellest 93% keeleoskus vastab keeleoskuskriteeriumitele⁴, kutseõppeasutustes vastab keeleoskuskriteeriumitele 2 062 õpetajast 93% keeleoskus ning koolieelsetes lasteasutustes 7 909 õpetajast 91% keeleoskus.

Noortevaldkond

- 1) Noortevaldkonna hetkeolukorra hindamisel tuleb silmas pidada, et noorte arv ja osakaal elanikkonnas väheneb. Kui 2012. aasta alguses elas Eestis umbes 303 000 noort, siis viis aastat hiljem, 2017. aasta alguses oli neid ca 279 000. Statistikaameti prognoosi järgi jätkub noorte osakaalu vähenemine kogurahvastikust kuni 2020. aastani. Kuigi rändesaldo on viimastel aastatel positiivne, pole hüppelist noorte arvu kasvu oodata.
- 2) Noorsootöö tulemused on viimasel viiel aastal olnud positiivsed. Kasvanud on näiteks **noorte osalemine noorsootöös** ehk nende noorte osakaal, kes võtsid osa huviharidusest, laagritest, malevatest või osalesid aastatoetust saanud üleriigiliste noorteühingute tegevuses või osalus kogudes vms. Aastal 2010 oli neid 37%, aastal 2017 – 54% ja 2020. aasta eesmärk on 60%. Üle poole kõigist noortest huvikooliõppuritest õpivad spordi valdkonna õppekavadel, ligi kolmandik muusika ja kunsti valdkonna õppekavadel. Teistes valdkondades on osalus väiksem. Eriti madal on tehnika ja looduse valdkonna õppekavadel osalejate määr – vaid veidi üle 3% kõigist huvikooliõppuritest. Oluliselt on **paranenud noorsootöö piirkondlik kättesaadavus**, mida mõeldakse noorte arvuga huvikooli (428 noort) ja noortekeskuse kohta (996 noort). 2020. aasta sihid on vastavalt 400 ja 1000.
- 3) Väljakutseks on organiseeritud osalusvõimaluste (noorte volikogud jms) arv. 2017. aastal oli neid 70 (2020. a siht on 200), mis on 20 võrra vähem kui 2016. a. Vähenemise põhjuseks on KOVide liitumine.
- 4) 2015. aastal mõndeti esmakordselt noorte rahulolu noorsootööga. Rahulolu kõigi noorsootöö tegevustega keskmiselt on 86% (rahul või väga rahul olijate osakaal), kitsamalt **huviharidusega on rahul 91% (sh väga rahul 64%) noortest**. 2017. a tehtud kordusuuring näitas, et rahulolu püsib samal tasemel.

⁴ Eesti õppekeeles või eesti keelt õpetavad õpetajad – vähemalt C1, kõik muud õpetajad – vähemalt B2.

Teadus ja innovatsioon

- 1) Teadlaste aktiivsust ja teaduse kõrget taset näitav **publitseerimisaktiivsus** on suurenenud (2016. a üle 1600 kõrgetasemelist artiklit miljoni elaniku kohta). Sellega on 2020. aastaks seatud eesmärk (1600 artiklit) täidetud. Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegias (TAI strateegia) on aastateks 2014–2020 seatud eesmärk jõuda tasemele, kus 11% Eesti kõrgetasemelistest teadusartiklitest kuuluks 10% maailmas enim tsiteeritud teadusartiklite hulka. Viimasel viiel aastal on see olnud 7,4–8,2%, 2016. aastal 8,0% (Euroopa innovatsiooni tulemustabel, ingl European Innovation Scoreboard, 2017).
- 2) Alates 2012. aastast on **Eesti teadus- ja arendustegevuste (TA) investeeringute tase** olnud languses: 2,31%-lt SKP-st (2011) oleme langenud 1,28%-ni (2016), sh on ettevõtlussektori investeeringud langenud 1,48%-lt 0,68%-le. Aastaks 2020 on seatud eesmärgiks, et erasektori TA kulutuste osakaal moodustaks vähemalt 2/3 ehk 67% TA kogukulutustest. Osakaaluna SKPst on vähenenud ka avaliku sektori panus (0,6%), mis varasematel aastatel on olnud 0,7–0,8%. Võrreldes 2015. aastaga, kasvas ettevõtlussektori TA tellimus avalikule sektorile ning moodustas 2016. aastal 6,3% avaliku sektori TA mahust. 2020. aasta siht on 7%. Eesti TA süsteemi eripära on kõrge projektipõhisus (baasrahastuse väike osakaal) ja välismaiste rahastusallikate (tõukefondid ja Horisont 2020) suur osakaal teaduse rahastamises, eriti avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse puhul.
- 3) **Kõrgtehnoloogiliste toodete ja teenuste ekspordi osakaal** on viimasel neljal aastal on olnud üle 14% kogu ekspordist (2015 – 15,4%) ning 2014. aastal ületasime ELi keskmist ja endale 2020. aastaks seatud sihti – 15%. Kõrg- ja keskkõrgtehnoloogiliste sektorite hõive osakaal koguhõives on viimase viie aastaga kasvanud 6,7%-lt 8,3%-ni (2016), 2020. aasta eesmärk on 9%. Kaudselt näitab teaduse panust majandusse ettevõtete tootlikkus hõivatu kohta (% ELi keskmisest), mis 2016. aastal oli 71,8% ning jääb maha 2020. aastaks seatud sihist (80%)⁵.
- 4) **Doktorantuuri lõpetajate arv** oli 2017. aastal 253. See on küll viimase viie aasta kõrgeim näitaja, kuid 2020. aasta siht – 300 lõpetajat aastas – on kaugel. Üheks doktoriõppe tulemuslikkuse tõusu aluseks võib saada viimase viie aastaga hüppeliselt kasvanud välisdoktorantide arv ja osakaal: 2017. aastal olid 17% doktorantidest ja iga kolmas doktorantuuri sisseastujatest välismaalased. Tähelepanu tuleb pöörata sellele, kuidas kasutada nende potentsiaali pärast lõpetamist.
- 5) **Eesti koht Euroopa innovatsiooni tulemustabelis** on viimasel viiel aastal olnud suhteliselt stabiilne – oleme olnud 13.–15. kohal. Seejuures on Eesti positsioon tabelis pigem nõrgenenud – oleme langenud nn „möödukate innovaatorite“ gruppi ning 2017. aasta tabeli 15. koht on madalam kui eelmistel aastatel. See on aga osaliselt seletatav sellega, et 2017. aastal muudeti tabeli koostamise aluseid ning metoodikat indekse

⁵ Eesti Panga 2017. a tootlikkuse kasvu prognoos on siiski positiivne, vt

<https://www.eestipank.ee/press/prognoos-eesti-majandus-joudmas-kasvutsukli-haripunkti-19122017>

arvutamisel. Ei ole kuigi tõenäoline, et Eesti jõuaks 2020. aasta eesmärgiks seatud 10. kohani.

Eesti keel ja eestlus

- 1) **Emakeeleoskuse** näitajad on stabiilsed: nii gümnaasiumi kui ka põhikooli eesti keele lõpueksami tulemused on pikas perspektiivis paranenud, kuigi viimasel aastal toimus väike tagasimineku.
- 2) **Eesti keele õppes väljaspool Eestit** on viimastel aastatel olnud stabiilne väliskõrgkoolides eesti keelt õppivate üliõpilaste arv (2017/2018. õa – 950), kasvanud on välismaal eesti keelt õppivate laste arv (3500), samuti välismaal eesti keelt õpetavate üldharidus- ja pühapäevakoolide, seltside, lasteaedade, mudilasringide ja keelekursuste arv (80). Eesti keele ja kultuuri õpet toetatakse 30 erinevas kõrgkoolis, sh üheksa Eestist saadetud lektoriga.

Hinnanguliselt võib öelda, et praegu elab välismaal ligikaudu 150 000–200 000 eestlast. Statistikaameti andmeil on alates 2015. aastast hüppeliselt kasvanud sisse- ja väljarändajate, sh Eesti kodakondsusega ja/või Eestis sündinud sisse- ja väljarändajate arv. 2017. aastal HTMi tellitud tagasipöördumise uuring tõi välja, et tagasipöördumise kõige suuremad probleemid nii nende endi kui õppeasutuste hinnangul on seotud laste eesti keele oskusega.

- 3) **Eesti keelt oskavate mitte-eestlaste osakaal** on küll kümne aasta jooksul kasvanud, kuid viimastel aastatel jäänud suhteliselt samale tasemele. Paranenud on peamiselt kuni 30-aastaste mitte-eestlaste eesti keele oskus. Eesti tööturul edukaks toimetulekuks on vaja aga väga head eesti keele oskust. Aktiivseid keelekasutajaid on mitte-eestlaste hulgas 41%, väga hea keeleoskusega aga üle kahe korra vähem (2012. a 15%).
- 4) **Võõrkeelte oskus paraneb, kuid lõhe eestlaste ja venelaste inglise keele oskuses on suur.** Riigieksamil saavutasid 2017. aastal vähemalt B2-taseme 57,4% noortest, mis on 8 protsendipunkti võrra enam kui 2016. a ja rohkem kui 2020. a seatud siht. Paranenud on nii inglise, vene kui saksa keele oskus. Esimese võõrkeele õppimine on Eesti üldhariduskoolides kohustuslik alates kolmandast klassist. Viimase viie aastaga on hüppeliselt kasvanud nende laste osakaal, kes alustavad vähemalt ühe võõrkeele õpinguid esimeses klassis (2017 – 11,9%,) või teises klassis (2017 – 41,7%).

Eesti koolides (nagu mujalgi Euroopas) on võõrkeeltest populaarne inglise keel – seda õpib kokku üle kahe korra enam õpilasi kui sellele järgnevat vene keelt (2016/2017. õa). 2018. a alguses valminud võõrkeelteoskuse mõju uuring näitas, et inglise keel tasub end ka tööturul kõige enam ära, väga hea inglise keele oskus annab enamikus valdkondades olulise palgalisa. Tähelepanu väärib muukeelse elanikkonna võõrkeelte oskus. Kui PIAACi andmetel oli noorimas uuritud vanusegrupis (16–24) inglise keele mitteoskajaid eestlaste hulgas vaid 4%, siis vene kodukeelega inimeste hulgas rohkem kui iga neljas (27%).

Riigivalitsemine (arhiivindus)

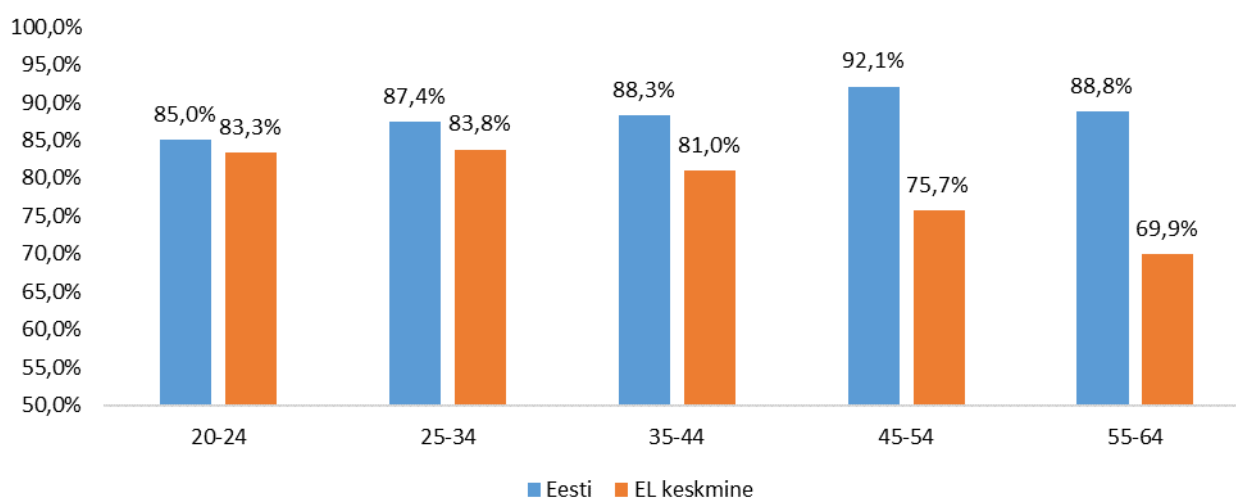
- 1) Ajaloolise muutuse tõi **Rahvusarhiivi uue peahoone Noora kasutuselevõtt 2017. a.** Taastus arhiivi võimekus asutustelt dokumente vastu võtta, lõppes aastaid kestnud olukord, kus vaba hoidlapind puudus. **Säilitustingimused paranesid hüppeliselt, praeguseks on 85% arhivaalidest nõuetekohastes hoidlatingimustes.** Kasutuse valdkonnas rakendati mitmeid uudseid töökorralduslikke ja tehnilisi lahendusi, mis muutsid klienditeeninduse kiiremaks ja paremaks. Noora on muutnud kogu organisatsiooni kompaktsemaks ja ka nähtavamaks. 2017. aastat märgistab ka arhiivipedagoogika jõuline areng, Noora ja teiste majade avamine nii üldhariduskoolide kui ülikoolide õppuritele.
- 2) Arhiivinduse valdkonnas on **pidevalt kasvanud arhivaalide kättesaadavus veebis** (kättesaadavad on 18,5 miljonit kujutist, 2020. aasta eesmärk on 20 miljonit), viimasel aastal on tõusnud digitaalarhiive üle andnud arhiivimoodustajate arv (kokku 8, varem 5) ja kasvanud nende arhiivimoodustajate osakaal, kelle põhitegevuse dokumendid on hinnatud (96,4%). Reaalne on jõuda selleni, et aastaks 2020 on hinnatud kõigi arhiivimoodustajate põhitegevus- ja juhtimisfunktsioonide dokumendid.
- 3) Tallinna keskuse (filmiarhiivi) rajamise ettevalmistustööd on jõudnud sarnaste ülesannetega asutustega koostöövõimaluste analüüsimise faasi. Tõenäoliselt jõuab see protsess investeerimistaotluse koostamiseni 2018. aasta algul. **2018. a sihiks on alustada Rahvusarhiivi Tallinna keskuse rajamistöid.**
- 4) 2017. a suurim väljakutse oli veebiteenuste – erinevate otsi- ja infosüsteemide tööshoidmine ja arendamine ning digitaalsena sündinud teabe vastuvõtmise ja säilitamisega seonduvate tarkvaraliste lahenduste pakkumine, töö jätkub 2018. aastal.

Põhiharidusejärgsed õpiteed: üleminekud erinevate haridustasemete vahel ja tööturule

Mis mõjutab keskhariduseni jõudmist Eestis? Analüüs EHISE andmeil.

Miks see teema on oluline?

Eestis on hetkel Euroopa Liidu keskmisest enam vähemalt keskharidusega inimesi. Kui Euroopa Liidus keskmiselt on nooremate vanusegruppide esindajate seas vähemalt keskharidusega inimeste osakaal kõrgem kui vanemate vanusegruppide esindajate seas, siis Eestis on pilt vastupidine (vt Joonis 1). **Nooremate vanuserühmade hulgas kasvab keskharidusega inimeste osakaal.** Toimetulekuks kiiresti muutuv maailmas on väga olulised head kognitiivsed oskused⁶ koos erialaste oskustega. Keskhariduse omandamine annab olulise panuse kognitiivsete oskuste arengusse ja toetab järgmisel haridustasemel oskuste, sh ka erialaste oskuste omandamist. **Kuigi põhihariduse omandanud noorte hulgas on oskused väga head, võib keskhariduseni mittejõudmine tähendada pikemas perspektiivis sotsiaalsete riskide võimendamist ja Eesti inimvara potentsiaali realiseerimata jätmist.**

Joonis 1. Vähemalt keskharidusega inimeste osakaal 2017. aastal vanusegrupiti Eestis ja Euroopa Liidus keskmiselt.

Allikas: Eurostat (andmed uuendatud 06.06.2018)

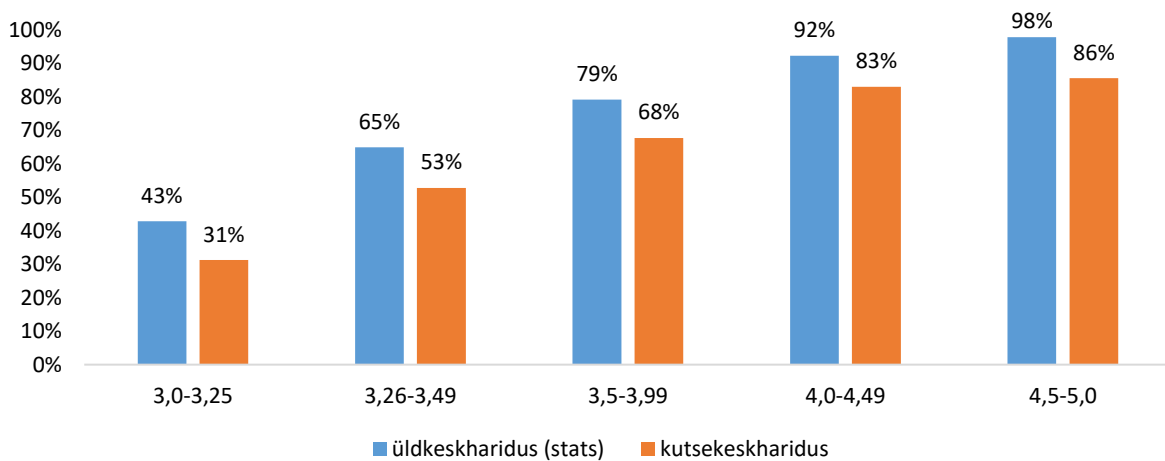
Mis on meie praegune seis?

Neid, kes Eestis pärast põhihariduse omandamist järgmisel õppeaastal õpinguid ei jätka, on vähe. **Õpingute jätkajatest jõuab nelja aastaga keskhariduse omandamiseni 80%.** Eestis

⁶ Peamised kognitiivsed oskused on funktsionaalne lugemisoskus, matemaatiline kirjaoskus ja probleemilahenduoskus, ruumiline mõtlemine ja loogiline mõtlemine.

on suured piirkondlikud ja soolised erinevused põhikoolijärgsetes õpiteede valikutes: Ida-Virumaal jätkab kutsehariduses 42%, Tartumaal aga ainult 20% põhikooli lõpetajatest. Poisid eelistavad tüdrukutest enam põhihariduse järgselt jätkata õpinguid kutseõppeasutuses. Kõige suurem soost sõltuv valiku erinevus on Valga- ja Võrumaal (31 protsendipunkti), kõige väiksem aga Tartumaal (11 protsendipunkti).

Tulemuslikkus on kõrgem üldkeskhariduse statsionaarses õppes, mis on läbi aastate olnud põhikoolilõpetajate jaoks populaarsemaks valikuks. Ka **põhikoolis madala õpiedukusega õpilastel on suurem tõenäosus keskhariduse omandamiseni jõuda jätkates õpinguid üldkeskhariduse statsionaarses õppes** (vt Joonis 2). Üldkeskhariduses jätkajatest jõuab nelja aastaga keskhariduseni 90%, kutsekeskhariduses jätkajatest ca kolmandiku võrra vähem ehk 60%.

Joonis 2. Neli aastat pärast riiklikul õppekaval põhikooli lõpetamist keskhariduseni jõudnute osakaal põhikooli keskmisest hinnest ja haridustee valikust lähtudes.

Allikas: EHIS

Kõige suurem mõju keskhariduse omandamise tõenäosusele on **õpiedukusel põhikoolis** – mida parem on keskmine hinne, seda suurem on tõenäosus keskhariduseni jõuda.

Tüdrukud on keskhariduseni jõudmisel edukamad. Põhikooli lõpetades on võrreldes tüdrukutega **poiste seas palju enam neid, kellel on madal õpiedukus, mis mõjutab poiste keskhariduseni jõudmist**. Poiste madalamad tulemused põhikoolis ei tulene erinevustest võimetes, vaid hoiakutest õppimise suhtes, kindlustundest oma võimete osas, sellest, kuidas tajutakse ühiskonna erinevaid ootusi poistele ja tüdrukutele ja paljust muust. Kui põhikooli ja gümnaasiumi lõpus on tüdrukute oskused paremad, siis täiskasvanute hulgas edestavad mehed reeglina naisi (Valk 2016). Selleks, et madalamad tulemused põhikoolis ei saaks takistuseks poiste edasisel õpiteel, tuleb soost tingitud erinevustele põhikoolis enam tähelepanu pöörata. Positiivne, et **põhikooli õppekeelel keskhariduse omandamise tõenäosusele mõju ei ole**.

Mittetatsionaarses õppes põhihariduse omandanutest märkimisväärne osa ei jätka õpinguid. Mittejätkajate seas on veidi enam mehi ja venekeelseid. Õpingute jätkajad eelistavad üldkeskhariduse mittetatsionaarset õpet. Keskhariduse tasemeni on neli aastat hiljem jõudnud vaid 11% kõigist mittetatsionaarses õppes põhihariduse omandanutest ning 19% neist, kes jätkasid keskhariduse tasemel õpinguid kohe järgmisel õppeaastal.

Mida juba tehakse ja mida võiks veel teha?

Peamine probleem seisneb keskhariduse tasemel õpingute katkestamises. Märkimisväärselt kõrged on katkestamisnäitajad just kutsekeskhariduses. Probleemi on teadvustatud juba ammu, erinevaid katkestamist ennetavaid meetmeid on kutsehariduses kasutusel ja tänu neile on katkestamine kutsekeskharidusõppes mõnevõrra ka langenud. Loodetavasti aitab kutsehariduses toimivate tugisüsteemide loomisele ja tugevdamisele kaasa 2018. aasta alguses jõustunud uus kutsehariduse rahastamismudel, millega suurenes tugiteenusteks eraldatav eelarve. Jätkata tuleb tegevustega, mis toetavad õpilase võimetele ja huvidele vastavate erialavalikute langetamist. Välja tuleb töötada täiendavad meetmed toetamaks vähe motiveeritud õpilasi juba põhikoolis.

Käesoleva analüüsi tulemuste põhjal on olulisim tegur, mis mõjutab keskhariduse omandamiseni jõudmist, õpilase õpitulemused põhikoolis. Ka rahvusvahelisel tasemel on leitud, et keskhariduse tasemel ennustavad õpitulemusi kõige paremini õpilase põhikoolilõpu akadeemilised tulemused (näiteks Cook 2013). Seega sekkumine alles siis, kui madalate tulemuste ja vähese motivatsiooniga õpilane on jõudnud keskhariduse tasemele, on hilineunud. Kindlasti ei saa öelda, et seni ei ole põhikoolides madalate tulemustega õpilastele tähelepanu pööratud. Nende õpilastega on tegeldud senisest parimast teadmisest lähtuvalt. Selleks, et sekkumisega saavutatavaid tulemusi veelgi parandada, oleks asjakohane koguda täiendavat teavet, st läbi viia täiendavaid uuringuid selgitamaks välja, milliste sekkumismeetmetega on võimalik parimaid tulemusi Eesti haridussüsteemis saavutada.

Uuringud näitavad, et põhikooli järel on oskuste arendamisel edukamad need haridussüsteemid, kus erinevad õpiteed on võrdsemalt väärtustatud. Seega on oluline liikuda ühtluskooli põhimõtete (suurema) rakendamise poole ka põhiharidusjärgsete õpiteede kujundamisel ning pingutama sellel nimel, et erinevad õpiteed oleksid tulemuslikkuselt sarnasemad ning ühiskonnas võrdsemalt väärtustatud. Tuleb leida viisid, kuidas kutseõppeasutuses õppimine muuta põnevaks väljakutseks ka andekatele õpilastele. Ehk võiks kaaluda koostöö tegemist kõrgkoolidega erialaainete õpetamisel ning gümnaasiumidega üldhariduse ainete õpetamisel.

Vajalikud on meetmed, mis aitavad tuua haridusse tagasi need, kes siiski on keskhariduse tasemel õpingud katkestanud. Toetusmehhanismid peavad lähtuma sellest, mis tingis õpingute katkestamise.

Õpingutega jätkamine pärast üldkeskharidust

Miks see teema on oluline?

Mitmed analüüsid ja uuringud on näidanud, et kui noored piirduvad ainult keskharidusega ega omanda lisaks kas kutse- või kõrgharidust, jäävad nad tööturul kehvemasse positsiooni (Järve jt 2016; Anspal jt 2014). Lisaks hariduse otsesele seosele karjääri ja sissetulekutega mõjutab haridustee pikkus ka inimeste sotsiaalset ja kultuurilist elukeskkonda (OECD EAG 2017). Seega on haridustee jätkamine igal juhul nii indiviidi kui ka ühiskonna seisukohast oluline ning elukestva õppe ideoloogiast lähtuvas hariduspoliitikas väärtustatud.

Mis on meie praegune seis?

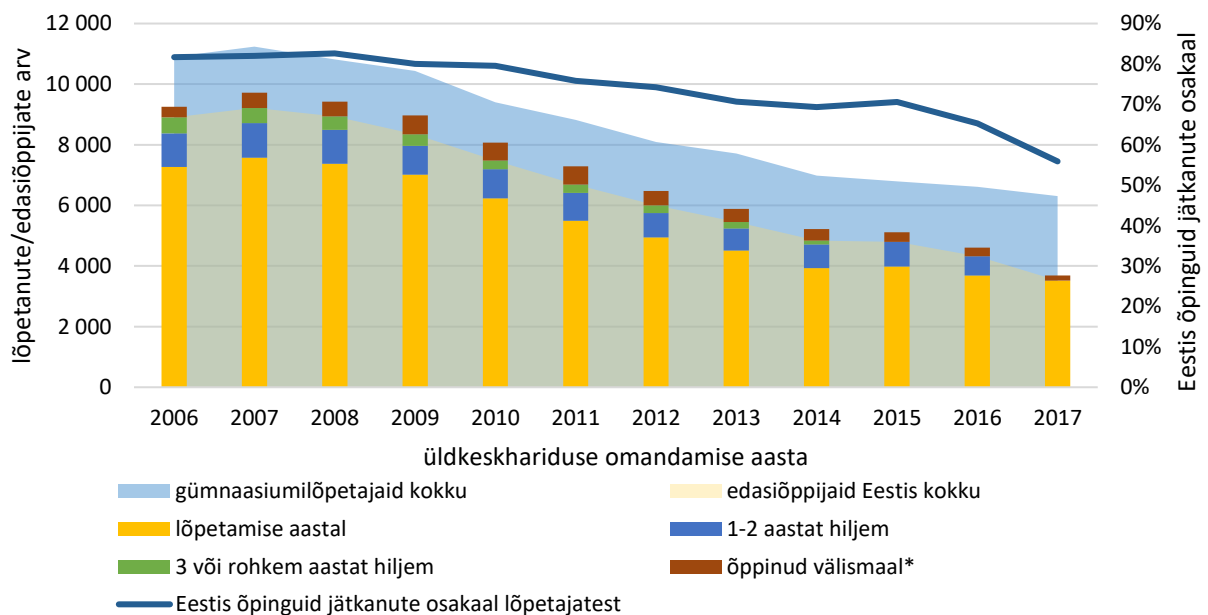
Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmed näitavad, et viimase kümne aastaga on keskhariduse omandamisele järgneval õppeaastal kõrghariduses õpinguid jätkanud **gümnaasiumilõpetajate osakaal vähenenud enam kui 10 protsendi võrra – 67%-lt 2007. aastal 56%-ni 2017. aastal**. Seejuures ei ole kasvanud kutsehariduses õpinguid jätkanute osakaal, vaid murettekitavalt on suurenenud just nende noorte osakaal, kes ei jätka pärast keskhariduse omandamist õpinguid. Kõrghariduses jätkavate kutsekeskhariduse omandanud inimeste osakaal on endiselt väga väike: keskmiselt 9% ühe aasta lõpetajatest: veerand neist jätkab bakalaureuseõppes ja kolmveerand rakenduskõrgkoolis. Keskhariduse lõpetajate **mittejätamine võimendab veelgi rahvastiku vähenemisest tulenevat üliõpilaskonna kahanemist ja vananemist**.

Edasiõppijate hulgas on vähem **mehi**. Kui veel gümnaasiumis on noormeeste-neiude suhe suhteliselt võrdne (noormeeste osakaal 48%), siis kõrghariduses jätkanutest on noormehi 43%. Kuivõrd kõrgharidusõpinguid katkestavad sagedamini mehed, on pilt juba kõrghariduse omandanud inimeste seas veelgi enam kaldu naiste kasuks ja mehi on üle kümne protsendi vähem (2010. aastal edasiõppijatest 42% on mehed, 2013. aasta lõpetajatest aga 31%). Kuni 34 aastaste vanusegrupis on kõrgharidusega naiste osakaal üle 50%, vanusegrupi meestest ca 42%.

Vähem jätkavad kõrghariduses ka **keskustest kaugemal** asuvate gümnaasiumide lõpetajad. **Vene emakeelega** noored on viimase kümne aasta vältel keskmiselt eesti emakeelega noortega võrreldes Eesti kõrghariduses jätkanud samuti vähem: vahetult pärast gümnaasiumi lõpetamist on kõrghariduses jätkajate osakaal vene emakeelega noorte seas olnud keskmiselt 4% väiksem kui eesti emakeelega noorte seas ning lisades juurde need, kes jätkavad kõrghariduses veidi hiljem, on vene emakeelega noortest kõrghariduses jätkavate osakaal 6% võrra väiksem kui eesti emakeelega noortel keskmiselt. Rohkem jõuab vene emakeelega gümnaasiumilõpetajaid aga kutseharidusse – Eriti ilmneb see suundumus Ida-Virumaal, kus vene emakeelega noortest on perioodil 2008-2017 jätkanud vahetult gümnaasiumi lõpetamise järel kutsehariduses 9-17% (Eesti keskmine 9-12%). Vene emakeelega noored eelistavad ka keskmisega võrreldes rohkem erarakenduskõrgkooli.

Ligi 10% neist, kes kohe pärast gümnaasiumi lõpetamist kõrghariduses ei jätkata, teeb seda 1–2 aastat pärast keskhariduse omandamist, lisaks veel u 3–4% vähemalt kolm aastat pärast õpingute lõppu. Võimalik, et Eestis on juurdumas kõrgharidusõpingute edasilükkamine. 2015. aasta lõpetajatest oli 2017. aastaks õpinguid jätkanud lisaks 59%-le kohe pärast gümnaasiumi edasiõppinutele veel 12% lõpetanutest.

Statistiline analüüs kinnitab, et **gümnaasiumilõpetajate vähesem jätkamine kõrghariduses tuleneb nii välismaale minekust (sh õppima) kui ka tööleasumisest**. Alates 2008. aastast on 0,9%–3,2% kõigist Eesti gümnaasiumilõpetajatest üldkeskhariduse omandamisega samal aastal teadolevalt asunud õppima mõnda Euroopa Liidu riiki. Kui lisada juurde hiljem välismaale õppima läinud, tõuseb nende osakaal 4,5–6,8%-ni ühe aastakäigu lõpetajatest. Vene emakeelega lõpetajatest on välismaale õppima minevate noorte osakaal kuni poole suurem kui eesti emakeelega noortel (4–13% ühe aastakäigu vene emakeelega gümnaasiumilõpetajatest). Aasta pärast üldkeskhariduse omandamist tööturule sisenenud (sissetulekut saavate) noorte osakaal on viie aastaga (perioodil 2011–2015) tõusnud 52%-lt 62%-le. See ei pruugi siiski tähendada, et kasvu taga on just õpinguid mitte jätkavad noored. Kuna ka üliõpilaskonnas levib töötamine paralleelselt õpingutega üha rohkem, on siiski alust arvata, et vähemalt osa nõ kadunud 10%-st siirdub tööturule.

Joonis 3. Aastatel 2006–2017 üldkeskhariduse omandanute edasiõppimine Eestis ja välismaal (Euroopas õppimiseks ravikindlustust taotlenud) kokku 2017. aastaks

Allikad: EHIS, Haigekassa

Mida juba tehakse ja mida võiks veel teha?

2013. aastal läbiviidud kõrgharidusreformi üheks oluliseks eesmärgiks oli võrdsete võimaluste suurendamine kõrgharidusõppes, sh kehvema sotsiaalmajandusliku taustaga noorte ligipääsu suurendamine. Praegu ei ole veel võimalik täiel määral hinnata, kas reform on oma eesmäärke täitnud, kuid vähemalt võib kinnitada, et maapiirkondadest pärit ja vene emakeelega noorte osakaal kõrghariduses ei ole üldise languse taustal vähenenud kiiremini või rohkem kui keskmiselt. Noormeeste osakaal kõrghariduses on viimastel aastatel pigem kasvanud.

Märkimisväärne osa kõrgharidusõpinguid alustanutest ei jõua nende lõpetamiseni. Katkestamine on teema, mis on tähelepanu all nii poliitikakujundamises kui ka kõrgkoolides. Nii ennetuse (tugisüsteemide ja õppenõustamise arendamine, paindlikud lahendused) kui ka katkenud õpingute jätkamisvõimaluste arendamisega (nt VÕTA süsteem) tegeletakse pidevalt. **Õppenõustamisele ja karjääriplaneerimisele veelgi rohkem tähelepanu pöörata.**

Vaja oleks soodustada üleminekut kutseharidusest kõrgharidusse, neid haridusliike omavahel lähendades. Nii käesolev analüüs kui ka rahvusvahelised uuringud on näidanud, et kõrgharidusse jõuavad hiljem pigem need, kelle vanematel ei ole kõrgharidust ja kes peavad ennast majanduslikult ise ülal. Samuti on kesk- ja kõrghariduse vahele üle 2-aastase pausi jätnud tudengeid rohkem rakenduskõrgkoolides ning valdkondadest hariduse valdkonnas. Seega oleks **õppetöö korraldamisel hea arvestada üliõpilaste muutunud vajaduste ja meie kõrghariduses alaesindatud gruppidega.**

Lõpetajate edukus tööurul

Kutse- ja kõrgkoolilõpetajate edasise tegevuse seiramine võimaldab analüüsida ja hinnata nii lõpetajate omandatud hariduse kvaliteeti kui ka asjakohasust. Seiresüsteemi „Edukus tööurul“ peamine eesmärk on analüüsida, kas ja kui edukalt on alates 2005. aastast kutse- ja kõrgharidusõppe lõpetanud tööturule siirdunud – milline on nende sissetulek ja üldine hõivatus. Kogutud info võimaldab nii õppuritel, tööandjatel kui ka poliitikakujundajatel aru saada, millised on konkreetse erialase hariduse väljundid tööturul, kuivõrd on omandatud haridus ja tehtav töö tasakaalus ning millist väärtust haridus loob nii koolilõpetajaile endile kui ka ühiskonnale laiemalt. Samuti aitavad seire tulemused mõista, **kas ja mil määral suudab haridussüsteem majanduse ja tööturu muutustega sammu pidada.**

Varasemate aastate (2016 ja 2017) raportite fookuses on olnud haridustaseme, õppesuuna ja soo seos sissetuleku ja hõivega, samuti on vaadatud, kuidas on kasvanud lõpetajate sissetulek ja kuidas on sissetulekut mõjutanud haridustee katkestamine. 2018. a **analüüsi fookuses on kõrgharidus**, mille puhul vaadatakse, milline on tulevaste lõpetajate palk nii enne sisseastumist kui ka õpingute ajal, ning seda, milline on õpingud katkestanu palk enne katkestamist.

Peamised järeldused

- **Enam kui kaks kolmandikku kutse- ja kõrgkoolilõpetajatest on 2016. aastal tööga hõivatud.** Perioodil 2011–2016 on enim kasvanud kutseharidusega inimeste hõivatus, mis on tõusnud 68%-lt 73%-ni. Kõrgharidusõppe lõpetanute tööhõive on läbi aastate keskmiselt 80%.
- Kutse- ja kõrgkooli lõpetanute lõpetamisjärgne palk kasvab. **Palk aasta pärast lõpetamist on kõige enam kasvanud kutseõppe lõpetanute seas:** 2015. aastal kutseharidusõppe lõpetanud said 2016. aastal 55% rohkem palka kui 2010. aasta lõpetajad 2011. aastal. Kõrgharidusõppe lõpetanute lõpetamisjärgne palk on vahemikus 2011–2016 kasvanud 40% võrra.
- OSKA analüüsid näitavad, et aastaks 2025 kasvab enim vajadus töötajate järele tarkvaraarenduses, telekommunikatsioonis, puidutööstuses, haldus- ja abitegevuste alal ning rahvastiku vananemise tõttu tervishoius ja sotsiaaltoetuskandades. Tööturuedukuse analüüs näitab, et juba praegu **tagavad tööturul kõrgema sissetuleku tehnilised erialad:** tehniliste õppesuundade lõpetajate palgad on kõrgemad. Palgaedetabeli tipus on IKT, tehnikaalade, turvateenuste ning arhitektuuri ja ehituse õppesuuna lõpetanute sissetulekud, kõrgem on sissetulek ka tervise suuna lõpetanuil.
- **Kõrgharidusõppe esimese astme poolelijätmine on halb valik nii edasise haridustee kui ka tööturul hakkamasaamise seisukohast, kuna toob kaasa madalama sissetuleku.** Kõrgem sissetulek on otseselt seotud õpingute lõpetamisega. Nii on bakalaureuseõppe lõpetanute palk katkestajate omast keskmiselt 10% võrra kõrgem. Igal aastal katkestab õpinguid 15–20 % esimese astme üliõpilastest.
- **70% bakalaureuse- ja 80% magistriõppe tudengeist töötab paralleelselt õpingutega.** Õpinguteaegne töötamine on seotud edasise kõrgema sissetulekuga –

kõrgemat tulu teenivad lõpetanud, kes õpingute ajal töötasid: töökogemus lisab bakalaureuseõppe lõpetanule keskmiselt 150 ja magistriõppe lõpetanule 360 eurot.

- **Sooline palgalõhe on visa kaduma: mida madalam on haridustase, seda suurem on lõhe** ning vastupidi. Sageli on palgavahe tingitud ka erialavalikust. Võrreldes 2015. aastaga olulisi muutusi ei ole: toona oli meeste ja naiste palkade erinevus 21%, 2016. aastal aga 20%.
- Magistriõpingud katkestab keskmiselt 15% õppureist. **Jätkuvalt on magistriõppe lõpetanute palk võrreldes katkestanutega palgaga erandlikult madalam.** Seda võib selgitada nii õppurite kõrgema vanuse kui ka õpinguteaegse (ja katkestamiseelse) keskmisest olulisemalt kõrgema palgaga. Lisaks on teatavate erialade järele tööturul suurem nõudlus ning samaaegne õppimine ja töötamine võib neil erialadel viia katkestamiseni.

Kasutatud kirjandus

Anspal, S., Järve, J., Jürgenson, A., Masso, M., Seppo, I. (2014). *Oskuste kasulikkus tööturul*. https://www.hm.ee/sites/default/files/jarelevalve/oskuste_kasulikkus.pdf

Cook, W. (2013), *How Intake and other external factors affect school performance: Rise review*, Research and information on state education.

Järve, J., Seppo, I., Räis, M.-L. (2016). *Põhikoolijärgsed haridusvalikud*. Eesti rakendusuuringute keskus CentAR. https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusmin_pohikoolijargsed_haridusvalikud_30112016.pdf

OECD. *EAG 2017*. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-ne>

Valk, A. (2016), *Soolised lõhed hariduses*, Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.